

року, перша Женевська Конвенція від 1949 року про захист поранених та хворих солдат, і, найголовніше, – це протокол Женевських конвенцій від 1972 року, який стосується захисту мирного населення під час міжнародних збройних конфліктів [1].

Проте, ми сподіваємось, що в подальшому права та свободи в контексті екологічного права все більше будуть ставати невід'ємною частиною суспільних цінностей в Україні та в усьому світі, адже без їх реалізації жодна країна не може бути по-справжньому суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зигрій О. Інтерпретації та захист екологічних прав людини: міжнародні стандарти та українські реалії. Актуальні проблеми правознавства. 2022. С. 131-136.

2. Десять способів, якими війна в Україні змінить світ: огляд дослідження ЕІУ. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/desyat-sposobiv-yakumu-viyna-v-ukrayini-zminyt-svit-ohlyad>

3. Якушенко Л. Аналіз досвіду Європейського співробітництва щодо формування і втілення інституцій та інструментів екологічної політики. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/analiz-dosvidu-evropeyskogo-spivrobitnictva-schodo-formuvannya-i>

УДК 341.3(075.8)

Коруц У. З.

*к.ю.н., доцент, начальник відділу
міжнародних зв'язків, Західноукраїнський
національний університет*

ПРОПАГАНДА ВІЙНИ В РІШЕННЯХ МІЖНАРОДНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ТРИБУНАЛІВ ЯК ДОСВІД ДЛЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ

Пропаганда завжди займала центральне місце у вчиненні злочинів, які підпадають під юрисдикцію міжнародних кримінальних трибуналів. Неодноразово наголошувалось на ролі мови ворожнечі, цензури та підбурювання у підготовці народів до війни та у створенні атмосфери ненависті

та страху, за якої емоції, розгубленість та невпевненість можуть бути використані для подальшого вчинення найбільш серйозних і жахливих міжнародних злочинів. У більшості випадків засудження пропаганди та визначення вирішальної ролі, яку вона відіграє, трибуналами нерідко перетворювалось на тривалий і цілеспрямований аналіз індивідуальної кримінальної відповідальності за виступи або роль у пропагандистських схемах.

Можна вважати, що рішення Міжнародного військового трибуналу в Нюрнберзі встановило зразок того, як наступні спеціально створені трибунали розглядали пропаганду. Рішення є відомим з двох причин з точки зору пропаганди, ворожих висловлювань або підбурювання. По-перше, виходячи з обвинувачень, викладених в Обвинувальному акті, у рішенні неодноразово наголошується та підкреслюється вирішальна роль, яку відіграла пропаганда в підготовці нацистів до загарбницьких воєн, воєнних злочинів і злочинів проти людства, включаючи геноцид, якими характеризувалися ці конфлікти. По-друге, єдиний вирок провини, заснований на доказах пропаганди, був зроблений Міжнародним військовим трибуналом щодо підбурювання до геноциду [1].

У першому пункті Нюрнберзького обвинувачення стверджується, що в рамках спільного плану або змови з метою ведення агресивної війни, підсудні поширювали різні доктрини, які служили розвитку злочинного плану, і використовували доктринальні прийоми як частину спільного плану або змови щоб «підбурити інших приєднатися до спільного плану чи змови» [2] для ведення агресивної війни. У рішенні зазначено, що «[у] галузі освіти було зроблено все для того, щоб молодь Німеччини виховувалась в атмосфері націонал-соціалізму та прийняла націонал-соціалістичне вчення», і що нацистський уряд «намагався об'єднати націю на підтримку своєї політики шляхом широкого використання пропаганди», підготувавши таким чином ґрунт для прийняття війни та ідеї «німецького світового панування» [3]. Військова, економічна та психологічна пропаганда зазначаються як докази проти кількох підсудних, які в кінцевому підсумку були визнані винними у злочинах проти миру, але наголос є помітно меншим у порівнянні із загальними коментарями вироку щодо пропаганди.

Нюрнберзьке рішення відкрило шлях для встановлення злочину прямого та публічного підбурювання до геноциду, який мав бути визначений у Конвенції про геноцид 1948 року і який міститься в статутах спеціальних трибуналів щодо колишньої Югославії та Руанди, і Римському статуті Міжнародного кримінального суду. Докази проти двох підсудних, Штрайхера та Фріцше, стосувалися переважно їхньої пропагандистської діяльності. Антисемітська пропаганда Штрайхера, розглянута з огляду на його знання про

Голокост, привело трибунал до висновку, що «підбурювання Штрайхера до вбивств і знищення в той час, коли євреїв на Сході вбивали в найжахливіших умовах, очевидно є переслідуванням за політичними і расовими ознаками пов'язаним з воєнними злочинами, визначеними Хартією, і є злочином проти людства» [4].

Що насправді дуже дивно у світлі теперішнього сприйняття фактів російської пропаганди так це коли ознайомлюєшся з позицією радянський судді Нікітченко, який не погодився з позицією Трибуналу у справі Фріцше. Зокрема, засудив його і підкреслив, що «поширення провокаційної брехні та систематичного обману громадської думки були такі ж необхідні гітлерівцям для реалізації їхніх планів, як і виробництво озброєння та складання військових планів. Без пропаганди, заснованої на повному затьмаренні свободи слова і преси, німецький фашизм не зміг би реалізувати свої агресивні наміри, закласти основу, а потім втілити в життя воєнні злочини та злочини проти людства» [3].

Тим не менш, у Міжнародному кримінальному суді є чіткі сигнали про те, що пропаганда вимагатиме постійної уваги в рамках пост-спеціального розвитку міжнародного кримінального права. Прокурор МКС у 2010 році попросив викликати Джошуа Арапа Санга, радіо ді-джея, стверджуючи, що він несе індивідуальну кримінальну відповідальність за «культивування» мас з метою вчинення злочинів проти людства в Кенії в період з 27 грудня 2007 року до кінця січня 2008 року, у тому числі за допомогою кодованої мови, що поширювалася через радіо для того, щоб допомогти координувати атаки Санг, хоча і не був політиком, вважався відомим членом громади через свою посаду мовника на найпопулярнішій народній радіостанції «Kass FM» [4]. У березні 2011 року Палата попереднього розгляду належним чином надала повістку про явку. Палата встановила, що не було достатніх підстав вважати, що Санг був непрямым співвиконавцем, оскільки його внесок у вчинення злочинів не був суттєвим, але Палата підтвердила, що були достатні підстави вважати, що Санг іншим чином сприяв вчиненню злочинів відповідно до статті 25(3)(d) Римського статуту [5].

Другим важливим фактором має бути те, що за винятком злочину підбурювання до геноциду, жоден статут будь-якого міжнародного кримінального трибуналу не містить жодних згадок про пропаганду чи підбурювання. Це різко контрастує з внутрішніми кримінальними кодексами більшості держав, але все ж залишає можливість того, щоб міжнародні кримінальні трибунали спиралися на звичаєве міжнародне право, а також на заборону пропаганди війни та розпалювання ненависті та насильства, що міститься.

Незважаючи на те, що пропаганда постійно присутня в юриспруденції, беручи до уваги, що трактування пропаганди міжнародними кримінальними

трибуналами на сьогоднішній день неоднозначне і часто заплутане.

Щодо практики Міжнародного Трибуналу щодо колишньої Югославії, то особи, яких згодом судили в Гаазі, включаючи Мілошевича, Шешеля та Брджаніна, були зазначені у рішенні у справі Тадича як особи, що заохочували конфлікт і злочини за допомогою пропаганди. Як зазначила Судова палата у справі Тадича, така напруженість, яка існувала в колишній Югославії, посилювалася використанням пропаганди та політичних маневрів, «подвійних інструментів, які відстоював Слободан Мілошевич, щоб змінити баланс сил у колишній Югославії на користь Сербії» [6].

Обвинувальний акт у справі Кордіча і Черкеза звинувачував Даріо Кордіча у вчиненні переслідування шляхом використання пропаганди ненависті як злочину проти людства, передбаченого статтею 5 Статуту МТКЮ, стверджуючи, що він повинен нести індивідуальну кримінальну відповідальність за статтею 5 через «заохочення, розпалювання та поширення ненависті, недовіри та ворожнечі на політичній, расовій, етнічній чи релігійній основі, шляхом пропаганди, виступів тощо» в рамках кампанії широкого чи систематичного переслідування [7].

Зазначаючи, що це був перший випадок такого звинувачення в МТКЮ, і що це не було названо злочином у Статуті МТКЮ, Судова палата переглянула міжнародну прецедентну практику, щоб визначити чи кримінальна заборона мови ворожнечі, що не досягнула рівня підбурювання до насильства, набула статусу міжнародного звичаєвого права. Хоча було визначено, що мова ворожнечі сама по собі не є міжнародним злочином, Кордіча визнали винним за злочином переслідування шляхом підбурювання, тобто вирок ґрунтувався на аргументі обвинувачення про те, що він підбурював інших до таких злочинів.

Одна помітна обставина, коли МТКЮ припустив, що пропаганда сама по собі може становити основне злочинне діяння, стосується військового злочину терору. Розглянувши вищезазначене, можна підсумувати, що в МТКЮ розвинулося кілька тенденцій, що стосуються пропаганди. Рішення чітко визначають, що пропаганда була в основі багатьох спільних планів підсудних щодо здійснення воєнних злочинів і злочинів проти людства. Очевидно, що метою такої пропаганди було, з одного боку, створити такий стан терору, що цивільне населення відчувало б, що єдиний вихід для нього - залишити свої домівки, а з іншого, розпалювати ненависть, внаслідок якої бойовики будуть погіршувати такі депортації або переміщення через скоєння «випадкових» військових злочинів. Пропагандистська діяльність підсудних, які займали високі політичні та військові посади, вважалася свідченням їхнього внеску в спільну злочинну діяльність як першої, так і третьої категорій, хоча може бути достатньо самої пропаганди, щоб визнати кримінальну відповідальність щодо військового злочину терору та переслідування як злочину проти людства.

Проте, за нинішніх обставин, пропаганда, безсумнівно, продовжуватиме відігравати дещо невизначену, але наскрізну роль у решті діяльності Трибуналу. Кожен обвинувальний акт, висунутий у поточних справах, таких як Готовіна та ін., Караджича, та Прлича та ін., стверджує, що обвинувачені брали участь у спільній злочинній діяльності або сприяли їй шляхом «розповсюдження інформації, неправдивої інформації та пропаганди», «використання пропаганди, дезінформації та психологічної війни», «розповсюдження пропаганди серед боснійських сербів, спрямованої на те, щоб викликати у боснійських сербів страх і ненависть до боснійських мусульман і боснійських хорватів», «підбурення і підтримки агресивної антимусульманської атмосфери, пропагування етнічного поділу і виховання релігійної недовіри за допомогою промов, пропаганди та створеної неправдивої інформації» [1]. Оскільки пропаганда набирала та продовжує набирати все більших обертів, призводячи до жахливих подій, і зараз як ніколи та в першу чергу війну в Україні, та беручи до уваги обвинувачення що дедалі більше покладаються на звинувачення, пов'язані з пропагандою, буде вкрай важливим простежувати, як пропаганда буде позиціонована в сучасному міжнародному кримінальному праві, національному законодавстві і в судовій практиці, зокрема.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Judgment International Military Tribunal for the Far East: Chapter X. Verdicts. URL: <http://www.ibiblio.org/hyperwar/PTO/IMTFE/IMTFE-10.html>
2. Майкл Керні. Пропаганда в юриспруденції Міжнародного Кримінального Трибуналу щодо колишньої Югославії. URL: SSRN-id1905446 (1) (1).pdf
3. International Military Tribunal (Nuremberg), Indictment, Count One —The Common Plan or Conspiracy, I Nazi Conspiracy and Aggression, Washington: United States Government Printing Office, 1946.
4. International Military Tribunal (Nuremberg), Judgment and Sentences, 1 October 1946, p. 182.
5. International Military Tribunal (Nuremberg), Judgment and Sentences, 1 October 1946, p. 296.
6. Office of United States Chief of Counsel for Prosecution of Axis Criminality, Nazi Conspiracy and Aggression: Opinion and Judgement, p. 175. 7 S. Zizek, Living in the End Times, London: Verso, 2010, p. 95.
7. Prosecutor's Application, ICC-01/09-30-Conf-Exp 15 December 2010, para. 24. 9 Prosecutor v Ruto et al, ICC-01/09-01/11, 8 March 2011.
8. Prosecutor v Dusko Tadic a.k.a. «Dule», 7 May 1997, Case No. IT-94-1, para. 130. 14 Prosecutor v Dario Kordic & Mario Cerkez, Amended Indictment, 30 September 1998, paras 37(c) and 39(c).